

RĂSPUNS CRITICILOR MEI
ȘI NEPRIETENILOR LUI NEGRU VODĂ

De același autor:

Le droit roumain en matière de nationalité, Paris, 1940 (teză de doctorat în drept).

„Démétrius Cantémir, philosophe de l'Histoire“, în *Revue des études roumaines*, XIII-XIV, Paris, 1974, pp. 65–90.

Civilisations et lois historiques. Essai d'étude comparée des civilisations, Mouton, Paris–Haga, 1975 (carte premiată de Academia Franceză); în românește, *Civilizații și tipare istorice. Un studiu comparat al civilizațiilor*, Humanitas, 1999, 2004, 2006, 2007.

„Les «grands boïars» ont-ils constitué dans les principautés roumaines une véritable oligarchie institutionnelle et héréditaire?“, în *Südost-Forschungen*, Band XLVI, München, 1987, pp. 1–56.

Le Pays roumain entre Orient et Occident. Les Principautés danubiennes dans la première moitié du XIXe siècle, Publications Orientalistes de France, 1989; în românește, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne*, Humanitas, 1995, 2002, 2005, 2006, 2007.

Les Aroumains (coordonator la operă colectivă), Publications Langues'O, Paris, 1989; în românește, *Aromânii – istorie, limbă, destin*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.

Sur un passage controversé de Kékauménos. De l'origine des Valaques de Grèce, în *Revue roumaine d'histoire*, t. XXX, 1–2, pp. 23–66, București, 1991.

O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri, Humanitas, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2007, 2008, 2010, 2011.

Cum s-a născut poporul român, Humanitas Junior, 2001, 2002, 2003, 2005, 2007.

Mircea cel Bătrân și luptele cu turcii, Humanitas Junior, 2001, 2003.

Mircea cel Mare (zis „cel Bătrân“) și luptele sale cu turcii, Humanitas, 2010.

De la Vlad Țepeș la Dracula Vampirul, Humanitas Junior, 2003, 2005.

Însemnările lui Gheorghe Mănescu, roman, Humanitas, 2004, 2011.

Există istorie adevărată?, Humanitas, 2004, 2006, 2008, 2009, 2011.

Amintiri din pribegie, Albatros, 2002; Humanitas, 2005, 2006, 2010.

Thocomerius–Negru Vodă, un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești, Humanitas, 2007, 2009, 2011.

Războiul de 77 de ani și premisele hegemoniei americane, Humanitas, 2008.

Amintiri și povești mai deocheate, Humanitas, 2009.

NEAGU DJUVARA

RĂSPUNS
CRITICILOR MEI
și neprietenilor
lui Negru Vodă

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cătălin Strat
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la S.P. Bucureștii Noi

© HUMANITAS, 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DJUVARA, NEAGU

Răspuns criticilor mei și neprietenilor lui Negru Vodă / Neagu Djuvara. –

București: Humanitas, 2011

ISBN 978-973-50-3272-2

94(498)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

I

ARTICOLE DE REVISTĂ, MAJORITAR OSTILE

Abia intrase în circulație cartea mea, că revista Historia, în numărul 68 din august 2007, a pornit un atac în forță împotriva ei. Chiar pe copertă, viu colorată, apare o reproducere după o pictură a lui Constantin Lecca, din 1868, figurând „descălecătorea” Negrului Vodă, iar deasupra, în litere de-o șchioapă, un titlu cu iz de zeflema: „Vin cumanii!” În interior, de la p. 3 la p. 5, articolul academicianului Răzvan Theodorescu, de la p. 6 la p. 8, articolul lui Denis Căprăroiu, lector la Universitatea din Târgoviște.

1. Acad. Răzvan Theodorescu

Distinsul istoric al artei evocă, mai întâi, cu etalaj de erudiție, succesivele migrații de la răsărit spre apus, pornite, în urma unor fenomene geologice, de vreo 4 000 de ani încoace (după unii savanți, de pildă marele indo-europenist Cicerone Poghirc, și mai devreme încă, adică de vreo 6 000 de ani – eu adăugând că aceasta ar coincide atunci și cu datarea deșertificării Africii de Nord, care, după Arnold Toynbee, s-ar fi aflat la originea apariției civilizației egiptene). Autorul înșiră atunci migrațiile indo-europene, mișcările sarmatice, apoi migrațiile punice (?), alanice și germanice; cele avarice, bulgare, maghiare, în fine, cele pecenego-cumano-tătare.

Evocând cartea mea, pricină a articolului său, domnul Răzvan Theodorescu mă califică „venerabil amator de istorie“, expresie pe care o folosise și cu două luni înainte, în momentul apariției cărții, când îi ceruse părerea, pe necitite, un ziarist de la un mare cotidian bucureștean. Expresia „venerabilul amator“, în ochii cititorului de rând, poate firește apărea ca o săgeată otrăvită care să mă azvârle în tagma amatorilor de istorie, care, la noi, sunt legiune. Distinsul academician, cu care întrețin relații sociale dintre cele mai civilizate – chiar a binevoit să-mi procure, odată,

la cererea mea, prețioase referințe bibliografice –, a avut desigur în minte, subliminal, alți „venerabili amatori de istorie“ din trecut, ca de pildă, la sfârșitul veacului al XIX-lea, neamțul Theodor Mommsen. Acesta, după temeinice studii de drept, pe la mijlocul vieții (*nel mezzo del cammin della sua vita*), făcând cercetări de epigrafie latină în legătură cu dreptul roman, s-a pasionat în așa măsură de poporul care dăduse naștere unui sistem de drept perfect, de natură să sfideze veacurile și să se întindă în omenirea întreață, încât a vrut să-i cunoască mai amănunțit trecutul – până a ajuns, într-un șir de ani, să scrie cea mai celebră istorie a Romei antice. Dacă nu mă înșală memoria, e și singurul istoric care, în primii ani ai secolului XX, să fi fost distins cu Premiul Nobel. Autorul nostru s-a gândit poate și la Voltaire, în a cărei cultură, la vremea lui, intra prea puțină istorie, și care, cu imensul său talent, s-a încercat pe rând în aproape toate domeniile literaturii. După moartea lui, contemporanul său mai tânăr, Diderot, a zis, răutăcios, că „N-a fost decât al doilea, în toate genurile“ („*Il a été le second dans tous les genres*“). Dar se înșela, căci Voltaire, cu a lui *Istorie a lui Carol* al XII-lea (al Suediei), a fost *primul istoric modern*. La noi în țară, așa mai pune ca „venerabil amator“ pe admirabilul memorialist Radu Rosetti, care, după vârsta de 60 de ani, a scris trei cărți de istorie care au reînnoit problema originii boierimii și a răzeșilor, astfel încât „istoricii de meserie“ sunt nevoiți să-l considere mare istoric.

La urma urmei, cel mai „venerabil amator“ a fost însuși *inventatorul istoriei*, Tucidide. General al unei armate ateniene, a sosit prea târziu ca să despresoare o cetate aliată, asediată de trupe ale Ligii Spartane. General destituit, ar

fi putut să se răzvrătească împotriva propriei patrii, ca ilustrul său predecesor Temistocle, care s-a refugiat la regele Persiei, fostul inamic. Cu totul alta a fost reacția lui Tucidide: a cutreierat ani de-a rândul lumea elenică, luând, cu nepărtinire, mărturia câtor mai mulți actori ai uriașei ciocniri de 20 de ani dintre cele două coalitii care-și disputau atunci hegemonia lumii antice. Tucidide, fiindcă avea geniu, a legat într-un singur mănunchi povestirea tuturor acelor ciocniri, la prima vedere disparate, botezând ansamblul cu numele ce i-a rămas, *Războiul peloponesiac*. Evident, pe urmele unor asemenea uriașe figuri de „amatori de istorie“, mă simt de-a dreptul copleșit!

Nu e însă exclus ca domnul Răzvan Theodorescu, ca foarte mulți profesori de istorie (nu numai universitari, ci și de liceu), să aibă, subconștient, convingerea că n-ar avea dreptul să se numească istorici – adică „istorici de meserie“ – decât acei studenți în istorie care, după licență, urmată eventual și de un masterat și chiar de un doctorat – s-au grăbit să caute, prin orișice mijloc, un mic post de preparator, apoi de lector, apoi de conferențiar sau de cercetător la un mare institut de istorie, în sfârșit, apogeul, un post de profesor la o universitate; doar la mare nevoie, la un liceu. Numai aceștia ar fi îndrituiți să fie considerați *istorici*. Toți cei cu spirit independent, care ar fi ales o altă cale înainte de a-și fi exercitat în scris pasiunea cunoașterii trecutului uman, ar fi doar *amatori*. Am citat însă mai sus câțiva „venerabili amatori“ pe care „istoricii de meserie“ catadicsesc să-i considere Istorici.

Dar să vedem mai departe argumentele expuse de domnul Răzvan Theodorescu împotriva tezei susținute în cartea

mea. De fapt, tot articolul de trei pagini (în nouă coloane) e o vastă reamintire rezumată a interpretărilor pe care le-a dat în marea sa lucrare *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X–XIV)*. Am o singură rezervă: folosirea abuzivă a termenului „viața feudalității moldovene“ vorbind de veacurile X–XII.

Când ajunge însă la chestiunea posibilelor influențe cumane asupra nașterii statului căruia i se va zice Țara Românească, folosește expresii atât de subtile, încât devine evaziv: „este de bănuir că acest element răsăritean care putea înrâuri civilizația net superioară din Ungaria ultimilor Arpadieni [...] va fi influențat cu atât mai mult – poate chiar, cum sugera Iorga, în direcția unei cristalizări a ideii statale – comunitățile românești, *mai ales la nivelul aulic* [s. mea], cu care șefii cumani aveau relații permanente“. Dacă lăsăm deoparte limbajul prețios, este exact ceea ce sugerez eu, anume că acei șefi cumani care pătrunseseră în tot spațiul dintre Carpați și Dunăre fără îndoială se amestecaseră în stratul superior deja existent („nivelul aulic!“) pe care ni-l dezvăluie Diploma Ioaniților, din 1247, de voivozi și cnezi slavo-români și – mai general – printre *maiores terrae* (mai marii țării). Dar îndată pe urmă, după ce ne trimite la lungul și savantul articol al lui Victor Spinei prezent în volumul III din *Istoria românilor* (a Academiei) – ca un reproș că nu l-aș fi citat (e adevărat că nu l-am citat, cu toată stima pe care o port distinsului arheolog și istoric, fiindcă acolo nu pomeneste de influența cumână în Muntenia și nicicum de Basarab; iar în alt context a spus răspicat că Basarab era *sigur* român!...), – domnul Răzvan Theodorescu scrie: „nici originile «modele» onomastice cumane existente încă în secolele XIV–XV în

Țara Românească sub forma bine știutelor nume domnești și boierești (Basarabă, Talabă, Toxabă, Udobă) [...] nu sunt foarte bine elucidate“.

Bine spune academicianul nostru că nu sunt foarte bine elucidate, fiindcă adoptă pur și simplu interpretarea devenită clasică și obligatorie în *Vulgata* istoriografiei noastre de un veac încoace: pletora de nume cumane aflate printre voievozii, cnejii, apoi boierii din veacurile XIII–XV (vezi listele savantului orientalist László Rásonyi citate de mine în paginile 63–66) a fost doar *o modă*: cnejii, apoi boierii noștri, creștini de veacuri, și-au botezat copiii, din simplă *modă*, cu aceste nume păgâne! Cum poate un savant de tip occidental, dintr-un fals patriotism, să emită până în ziua de azi asemenea vădite absurdități?

Dar iată că, la câteva rânduri mai jos, îi scapă și academicianului ultrapatriot teribila presupunere: „Astfel a fost posibil ca lui Seneslav, «voievodul valahilor» cu nume slav din «Diploma Ioaniților», stăpânind în părțile argeșene în secolul XIII, să-i urmeze «Thocomerius» și apoi Basarab *cel cu nume turanic și poate cu origine cumană*“ (s. mea). Răzvan Theodorescu nu putea să scrie altceva deoarece e *ad litteram* ce a spus Iorga în 1927 în comunicarea lui la Secția de Istorie a Academiei Române! Mă întreb atunci, după atât de ilustre precedente, de ce mi se dă mie în cap dacă încerc acum *să prefac, în fine, presupunerea în certitudine*?

Câteva rânduri mai jos, după ce evocă „rolul elementului alogen, migrator, în crearea ierarhiei feudale din Rusia“ și din Bulgaria, și din Banat și Transilvania (Glad – Gradimir și Menuorut) – fenomen asupra căruia eu insist, în cartea mea, extinzându-l la Europa întreagă –,

Răzvan Theodorescu trage încă o mică săgeată otrăvită: „Evident, o asemenea aserțiune nu ne duce până acolo încât să afirmăm faptul că românii au învățat arta războiului de la cumani, așa cum candid crede Neagu Djuvara.“ Numai că distinsul academician ar trebui să știe că eu sunt departe de a fi primul care, candid, să fi relevat faptul că oștenii munteni sau moldoveni au fost echipați cum erau cumanii și au folosit tacticile lor de luptă. Eu am adăugat doar impresionanta similitudine dintre tactica de luptă a celor 400 de cavaleri moldoveni trimiși în ajutor regelui Poloniei de către Alexandru cel Bun, în războiul împotriva Cavalerilor Teutoni, la ciocnirea victorioasă de la Grünwald – Tannenberg (15 iulie 1410), și cea folosită de călărimea cumană, aliată a lui Ioniță Asan (Caloian) la bătălia de la Adrianopol, în care cade prizonier Bau-douin, împăratul „latin“ de Constantinopol (14 aprilie 1205). În afară de aceasta, nu-mi recunosc nici o prioritate în acea aserțiune vădit nepatriotică (că „românii au învățat arta războiului de la cumani“).

Spre sfârșitul pledoariei domnului Răzvan Theodorescu, ajungem la spinoasa chestiune de a ști dacă Basarab și fiul său Alexandru au fost sau nu catolici. Scrie: „Eșecul propagandei apusene în mediul românesc s-a prelungit în secolul XIV, unde doar istorici improvizați sau fanteziști pot să vadă voievozi români catolici trecuți repede la ortodoxie, fără ca acest lucru să lase urme în textele bine citite.“ Ați citit însă bine: *istoricii improvizați sau fanteziști* sunt Neagu Djuvara și Daniel Barbu; acesta din urmă e autorul mai multor articole și cărți temeinic documentate, cu „texte bine citite“, unde arată motivele și împrejurările în care, în 1359, fiul lui Basarab, Alexandru,

se adresează patriarhului de Constantinopol, îi cere mutarea mitropolitului „Ungro-Vlahiei“ de la Vicina la Argeș și preia de atunci încolo *și numele de Nicolae*, ce era la mare cinste în Biserica Răsăriteană. Schimbare de nume în curs de domnie, care, așa cum dovedește Daniel Barbu, cu exemple precise (texte bine citite), „se găsește și în țări vecine țării noastre, *numai în caz de schimbare de confesiune*“. Când am spus toate acestea într-o conversație privată, domnului Răzvan Theodorescu, reamintindu-i și textele papale în care Basarab apoi și Alexandru sunt numiți „fii catolici devotați“, a făcut un gest larg cu mâna peste umăr, zicând: „Prostii“. Șade urât în imaginea de seriozitate a distinsului academician.

În încheiere, aș dori ca domnul academician să binevoiască a ne spune clar care este adevărata dumisale opinie: atunci când îi spune unui ziarist că originea cumână a lui Basarab e lucru de mult cunoscut și Neagu Djuvara „înfundă uși deschise“ sau când, la câteva săptămâni mai târziu, se căznește să demonstreze într-un articol de revistă că e probabil o eroare?!

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	5
I. ARTICOLE DE REVISTĂ, MAJORITAR OSTILE	
1. Acad. Răzvan Theodorescu	21
2. Denis Căprăroiu	28
3. Florin Constantiniu	37
4. Tudor Sălăgean	41
II. ARTICOLE DIN DIVERSE COTIDIANE ȘI REVISTE (MAI MULT FAVORABILE)	
5. Șerban Papacostea, Ovidiu Pecican, Marius Turda. Articole sau citate din interviuri, în <i>Cotidianul</i>	47
6. Eugen Istodor, Doru Bușcu, Traian Ungureanu	50
7. Din nou Ovidiu Pecican	54
8. Nicolas Trifon	55
III. CELE TREI ARTICOLE DIN <i>REVISTA ISTORICĂ</i>	
9. Andrei Pippidi	63
10. Sergiu Iosipescu	65
11. Matei Cazacu	74
IV. ARTICOLE VIOLENT OSTILE	
12. Adrian Andrei Rusu	87
13. Nicolae Constantinescu	91
14. Radu Ștefan Vergatti	105
V. CRITICI CONSTRUCTIVE	
15. Ștefan Andreescu	111
16. Rodica Zafiu	114
17. Victor Rizescu	116